

Pongrácz Alex

Totalitás és új típusú biztonsági kihívások a 21. században

A Nemzeti Közszerológálati Egyetem workshopot szervezett, amelynek témájául a *totalitás és a 21. század új típusú kihívásainak kapcsolatát* választották a szervezők. A rendezvény, dr. Farkas Ádám főhadnagy úr kezdeményezésére, a Nemzeti Közszerológálati Egyetem Államkutatási és Fejlesztési Intézete „*Államelméleti alap kutatás 2016-2018*” elnevezésű – Prof. Dr. Cs. Kiss Lajos vezette – programja keretében az NKE Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar és az NKE Nemzetbiztonsági Intézet kutatóinak együttműködésével került megrendezésre 2018. június 7-én a Ludovika Campus új oktatási épületében. A műhelybeszélgetés célja a totalitás-fogalom államelméleti használatával kapcsolatos félreértések tisztázása, valamint a totalitás-fogalom tudományos diskurzusba való visszavezetése volt, konkrét konceptuális-alkalmazási javaslatok kidolgozásával és megvitatásával.

A szervezők alapfelvetése szerint ugyanis az e körben fennálló félreértések és félreértelmezések döntően a 20. századi totalitárius rendszerek tudományos leírásaiban, illetve azok utóéletében keletkeztek, s elsősorban Carl Schmitt munkásságának recepciójához kapcsolódnak. A műhelykonferencia Carl Schmitt politika- és államelméletének gondolati keretére is építve arra vállalkozott, hogy a totalitás-fogalom alkalmazásával újraértelmezze a 21. századi globalizáció folyamatában keletkező új típusú kihívásokat. A 21. század rendkívül gyorsan változó és intenzív hatóerőre szert tevő biztonsági kihívásai közül a totalitás szempontjából hangsúlyos szerepet kapnak a kibertérből érkező fenyegetések, a hibrid háborús fenyegetés elemei, a nemzetközi terrorizmus,

valamint ezek kapcsolódása a klasszikus kihívásokhoz. A rendezvény a jelzett problémák áttekintése és megvitatása után megoldási és további kutatási javaslatokat kívánt megfogalmazni az új típusú kihívások, valamint az egyéneket és közösségeket érintő politikai eredetű erőszak racionális állami kezelésével összefüggésben, s ezzel kapcsolódik a legitim erőszak-monopóliumot érvényesítő állami szervezetrendszer érintő fejlesztésekhez is.

A rendezvényen előadóként jelen voltak:

- Prof. Dr. Cs. Kiss Lajos egyetemi tanár¹,
- dr. Pongrácz Alex PhD. egyetemi adjunktus²,
- Simon László alezredes, egyetemi szakoktató³,
- dr. Farkas Ádám főhadnagy, egyetemi tanársegéd⁴, és
- dr. Kelemen Roland egyetemi tanársegéd⁵.

A műhelybeszélgetést dr. Farkas Ádám nyitotta meg, aki köszöntőjében, eddigi kutatási eredményeire⁶ hivatkozva,

¹ A Nemzeti Közzolgálati Egyetem Államkutatási és Fejlesztési Intézetének kutatóprofesszora, az „Államelméleti alap kutatás 2016-2018” kutatási alprogram vezetője.

² A Nemzeti Közzolgálati Egyetem Államtudományi és Közigazgatási Kar Európai Állam- és Jogtörténeti Intézetének adjunktusa.

³ A Nemzeti Közzolgálati Egyetem Nemzetbiztonsági Intézetének szakoktatója.

⁴ A Nemzeti Közzolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Katonai Vezető Képző Intézet Honvédelmi Jogi és Igazgatási Tanszékének egyetemi tanársegédje.

⁵ A Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar Jogtörténeti Tanszékének egyetemi tanársegédje és a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Katonai Vezető Képző Intézet Honvédelmi Jogi és Igazgatási Tanszékének tudományos segédmunkatársa.

kifejezte abbéli reményét, hogy a problémafelvetés, a totalitásfogalom rehabilitálása és visszavezetése a normáltudományi kutatásba és oktatásba hozzájárul a 21. század biztonsági kihívásainak jobb megértéséhez és akár kezelésük módszereinek fejlesztéséhez is.

A köszöntőt követően Prof. Dr. Cs. Kiss Lajos tartotta meg nyitó előadását, amelyben Carl Schmitt recepciójának fontosságát hangsúlyozta. Amellett érvelt, hogy Schmitt totalitás-felfogásának, a totális államról, háborúról és ellenségről alkotott elméleteinek hatása nem merül ki pusztán tudománytörténeti érdekességükben. Ezeket a veszélyes elméleteket olyan provokációknak kell tekinteni, amelyek hozzásegítik a kutatást a 21. század politikai-biztonsági-védelmi problémáinak mélyebb megértéséhez. A kutatás elkerülhetetlen feladata azonban tisztázni a schmitti elméletekkel kapcsolatos, előítéletekké vált félreértéseket,

⁶ Vö.: FARKAS Ádám: *Az állam fegyveres védelmének alapvonalai és Kiegészítést követő polgári evolúciója*, Budapest-Győr, Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, doktori értekezés, 2018; FARKAS Ádám: Adalékok az állam fegyveres védelmének rendszertani megközelítéséhez, In. *Honvédségi Szemle*, 2017/1. szám, 44-58. o.; FARKAS Ádám: Az állam fegyveres védelmének szabályozása a magyar jogrendszerben, In. *Sereg Szemle*, 2017/2. szám, 146-161. o.; FARKAS Ádám: *Tévelygések fogságában? Tanulmányok az állam fegyveres védelmének egyes jogtani és államtani kérdéseiről, különös tekintettel Magyarországon katonai védelmére*, Budapest, Magyar Katonai és Hadijogi Társaság, 2016; FARKAS Ádám: Egy lehetséges séma Magyarország védelem-szabályozási és védelmi alkotmányos szemléletének megújításához, In. *Vélemények a katonai jog világából*, 2018/3. szám (letöltve: 2018.07.24. <http://www.hadjog.hu/wp-content/uploads/2018/06/2018-3-Farkas.pdf>.); FARKAS Ádám: Gondolatok az állam fegyveres védelmének lehetséges intézmény-fejlesztési irányairól, In. *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, 2017/1-2. szám, 103-124. o.; FARKAS Ádám: Gondolatok az állam fegyveres védelmének lehetséges szabályozás-fejlesztési irányairól, In. *Honvédségi Szemle*, 2018/4. szám, 20-32. o.

félreértelmezéseket és tovább folytatni Carl Schmitt recepcióját.⁷ Ezek a félreértések és félreértelmezések ugyanis az ideologizálás gyanújába keverik azokat, akik csatlakozóképesnek tekintik Schmitt elméleteit. Ez a fajta gyanúsítás pedig megakadályozza a schmitti elméletek felhasználását és tovább gondolását az államelméleti, hadtudományi, nemzetbiztonsági, vagy épp biztonságpolitikai kutatásokban.

A nyitó előadást követően dr. Pongrácz Alex a globalizáció társadalmi, gazdasági és biztonsági hatásait vázolta fel a globalitás és a totalitás kapcsolódásainak aspektusából. Kutatásaira és doktori értekezésére is hivatkozva⁸ kiemelte, hogy a globalításban különböző

⁷ E tekintetben példaként lásd: CS KISS Lajos: A totális állam elmélete és mítosza, In. *Világosság*, 2010/ösz, 19-40. o.; CS. KISS Lajos: Totális állam és totalitarizmus, In. BIHARI Mihály, PATYI András (szerk.): *Ünnepi kötet Szalay Gyula tiszteletére, 65. születésnapjára*, Győr, Universitas-Győr Kht., 2010, 98-116. o.; CS KISS Lajos (szerk.): *Carl Schmitt jogtudománya: Tanulmányok Carl Schmitt-ről*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2004; CS. KISS Lajos: Találkozások Carl Schmitt-tel, In. *Világosság*, 2003/7-8. szám, 26-42. o.; CS. KISS Lajos: Carl Schmitt jelentősége., In. *Világosság*, 2003/7-8. szám, 21-26. o.; TECHET Péter: *Carl Schmitt. Egy szellemi kalandor*, Máriabesnyő, Attraktor Kiadó, 2013; KARÁCSONY András (2016): *A jogtudomány teológusa. Carl Schmitt politikai teológiája*, Máriabesnyő, Attraktor Kiadó, 2016; PONGRÁCZ Alex: Az államelmélet válsága Carl Schmitt és Magyar Zoltán munkássága alapján, In. *Államtudományi Műhelytanulmányok*, 2017/3. szám. FARKAS Ádám: *A totlitás kora? A 21. század biztonsági környezetének és kihívásainak totalitása és a totális védelem gondolatkiérlete*, Budapest, Magyar Katonai Joig és Hadijogi Társaság, 2018.

⁸ Vö.: PONGRÁCZ Alex: A politika folytatása más eszközökkel? Avagy gondolatok az állam és erőszak kérdésköréről, In. *Államtudományi Műhelytanulmányok*, 2017/17. szám; PONGRÁCZ Alex: *Nemzetállamok és új szabályozó hatalmak a globális erőterben*, Győr, Széchenyi István Egyetem Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola, 2016; PONGRÁCZ Alex:

természetű kihívások kapcsolódnak össze; a XXI. század elejének nemzetközi erőterére az ingatagságon, az eddigiekben kialakított integrációk instabilitásán, és az anómiás jelenségeken túl ezért a különböző (gazdasági, ökológiai, demográfiai, politikai) krízisek egymás mellettisége jellemző.

Egy ilyen globális-totális térben pedig a nemzetközi békét és biztonságot a klasszikus problémák mellett olyan újfajta veszélyek fenyegetik, mint a globális terrorizmus, a nemzeteken átnyúlóan ható politikai extrémizmus, és az erőszakos biztonsági kihívások eszkalációjának korábban nem tapasztalt mértékű gyorsulása és hirtelensége. A pénzügyek, a kereskedelem, a foglalkoztatás és a gyártás globális trendjei mellett megjelentek a nemzetközi járványok, valamint a migráció és környezeti problémák kihívásai is. A fenyegetések ráadásul egy rohamosan változó, és totális társadalmi-technikai környezetben mennek végbe, és a kibertérből érkező támadásokkal, a hibrid háborús fenyegetéssel, és a nemzetközi terrorizmus megújulásával szembesítik az államokat.

Álláspontja szerint a Carl Schmitt által exponált gondolatokat új köntösbe bújtató Farkas Ádám nem véletlenül fogalmazott úgy, hogy napjaink államát a „totális biztonsági fenyegetések megerősödött és megújult réme riasztja”⁹, amely

Szuverenitás és alkotmányosság a globális erőterben, In. *Pro Publico Bono*, 2016/1. szám, 108-119. o.; PONGRÁCZ Alex: Globalizáció: államelhalás vagy államépítés? In. TAKÁCS Péter (szerk.): *Az állam szuverenitása. Eszmény és/vagy valóság: Interdiszciplináris megközelítések*, Budapest-Győr, Gondolat Kiadói Kör – MTA Jogtudományi Intézet, 2015, 222-237. o.

⁹ FARKAS Ádám: A totális államtól a totális háborún át a totális védelemig, In. FARKAS Ádám: *Tévelygések fogságában? Tanulmányok az állam fegyveres védelmének egyes jogtani és államtani kérdéseiről, különös tekintettel Magyarország katonai védelmére*, Budapest, Magyar Katonai és Hadijogi Társaság, 2016, 116. o.

a realitásokat tekintve túlmutat a klasszikus háborús konfliktusok természetén, és a lehető legváratlanabb módokon tud támadást intézni „mindaz ellen, aminek a védelme az állam legalapvetőbb hivatása.”¹⁰

A totalitás elméletét megalapozó, majd azt a globalizációval összekapcsoló előadások után dr. Farkas Ádám átfogó fejlődési ívet rajzolt fel a totális állam születésétől egészen a 21. század újfajta kihívásaiig ívelően. Ennek keretében arra figyelmeztetett, hogy az új kihívásoknak való megfeleléshez szükséges újragondolni az államról és a védelemről alkotott fogalmainkat. Részletesen elemezte a bipoláris világrend végét követően végbement változásokat és átrendeződést, valamint azt a folyamatot, ahogy a valóban totálissá váló világban a totálissá váló kihívások elleni fellépésben a transzatlanti térség mintha hátrányba került volna. A totalitás 21. századi dimenzióinak bizonyítékául az alábbi jelenségeket nevesítette: valós idejű, globális kommunikáció; interkontinentális hatótávolságú fegyverrendszerek; a glóbuszt behálózó és lefedő polgári közlekedés; a határokat nem ismerő – hírközlési alapú – pénzpiac; globális térben mozgó szervezett bűnözés; valamint a gyors reagálású, globálisan bevethető katonai erő. Ezek kapcsán azt is rögzítette, hogy az új típusú biztonsági kihívások – különösen a terrorizmus és a hibrid hadviselés, de részint a migrációs kihívás is – a fenti tényezőkre, illetve azok és a klasszikus biztonsági kihívások kombinációira épülnek. Erre figyelemmel zárszavában Zygmunt Baumantól idézve kiemelte, hogy „...a mozdulatlanság nem reális alternatíva egy állandóan változó világban...” vagyis a komplexitást és átfogó megközelítést nélkülöző védelem sem alternatíva egy komplex biztonságra épülő világban.

¹⁰ Uo.

Az elméletibb jellegű előadásokat követően a workshop iránya konkrétan az egyik legújabb és vitán felül álló módon totális kihívás-csoport, a kibertérből érkező kihívások köre felé fordult. Ennek részeként Simon László előadásában arról az általa is gyarapított¹¹ kutatási helyzetről adott pillanatképet, amely az állam biztonságos működésének kérdéseire keresi a megoldásokat a kibertérben jelentkező erőszak témakörében. A háború és béke váltakozásainak átcsapási pontjaiban, a válságok idején eltérő elvárások fogalmazódnak meg az idegen agressziót, és a fegyveres erőszakot elszenvedő, mára polarizálttá vált lakosság számára. A kiberpartizán elméleti alakja jelenti a kulcsot ahhoz, hogy a kibertér totalitását, illetve az ott közvetített fenyegetést megértse, valamint kezelhesse mind az állam, mind az állampolgár.

Meglátása szerint alaptétellé kell tenni, hogy ma már a totális háborút ebben a technológiai közegben nem csak államok vívják, hanem olyan egyének, csoportok is, amelyek közvetett fizikai és közvetlen információs kapcsolatban állnak az áldozataikkal. A célpontok (egyének, közösségek, államok) ennek megfelelően a totális biztonsági kihívások terén összemósódtak. Az elkövetők látszólag rejtve, de programjaikkal az áldozatok technikai eszközeit, az államok létfontosságú infokommunikációs rendszereit folyamatosan képesek érdemben befolyásolni. Közvetlen agressziójukat a célpontjuk aktivitása indítja be. A közvetett felhasználók közreműködésével, de tudtuk nélkül folytatják küzdelmüket.

¹¹ Vö.: SIMON László, MAGYAR Sándor: A terrorizmus és indirekt hatása a kiberterében, In. *Szakmai Szemle*, 2017/3. szám, 89-101. o.; SIMON László, MAGYAR Sándor: A terrorizmus és indirekt hadviselése az EU kiberterében, In. *Szakmai Szemle*, 2017/4. szám 57-68. o.; SIMON László: Az információ mint fegyver? In. *Szakmai Szemle*, 2016/2. szám 34-60. o.; SIMON László: A partizán elmélete a premodern virtuális korban, In. *Jog Állam Politika*, 2017/4. szám, 233-242. o.

Ma Magyarország a különböző biztonságpolitikai, védelmi és kiberstratégiák szerint kiépítette, és működteti a kibertámadások ellen irányuló eseménykezelő központokat, de az ellenség és az ellenfél erőkitetése miatt az államoknak, és így az áldozatoknak is meg kell változtatnia felhasználói felfogásukat. Az állam kiberterében szolgáló és szolgáltató hivatásrendeknek a rejtett technológiai és logikai térben épp úgy proaktívvá kell válnia, mint az államok működését hagyományosan meghatározó dimenziókban, azaz az erő, az idő, a tér és az információ dimenzióiban. A legitim állami kényszernek ebben a közegben, a hálózatokban is meg kell jelennie oly módon, hogy a kiberterroristát meg tudjuk különböztetni az irreguláris harcostól, hiszen az előbbinek a kibertér csak az abszolút terror egyik eszköze. Megállapításai és kutatásai jelenlegi eredményei alapján az erőszak ellen stratégiai szintű kommunikációra, valamint több nemzeti és ad hoc jellegű együttműködés fenntartására van szükség mind a katonai, mind a nem katonai résztvevők (kiber-aktorok) között. A kutatás egyik igazolásra váró sejtése szerint a kibertámadások, valamint azok szereplőinek azonosítása, cselekményeik megelőzése ezen a területen, csak az állam speciális totalitásának elérésével, és az egyéni szint közvetlen bevonásával, nemzetbiztonsági tudatosságának növelésével elérhető cél.

A műhelykonferencia utolsó előadójaként dr. Kelemen Roland a kibertér fogalmának és jellemzőinek multidiszciplináris jellegét hangsúlyozta, és eddigi kutatásai alapján¹² kiemelte, hogy e folyamatok megfelelő kezelése

¹² KELEMEN Roland, PATAKI Márta: Kiberterrorizmus: A terrorizmus új arca, In. *Magyar Rendészet*, 2014/5. szám, 103-116. o.; KELEMEN Roland, PATAKI Márta: A kibertámadások nemzetközi jogi értékelése, In. *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, 2015/1. szám, 53-90. o.; KELEMEN Roland: Cyber

érdekében fel kell hagyni azzal a szemlélettel, hogy a kibertérre a hagyományos tér fogalmai, szabályai a legtöbb esetben alkalmazhatóak. Emellett kiemelte, hogy az állam katonai karakterű szervei csak akkor tudnak hatékonyan működni ezen a sajátos területen, ha a szabályozókat a különböző területen ténykedő szakemberek közös fogalmak megalkotása mentén, együttműködve alkotják meg.

Az előadásokat követően a rendezvényt egy termékeny, elsősorban a hibrid/aszimmetrikus háború, kibertér, kiberhadviselés, totalitás értelmezése kapcsán kiéleződött vita koronázta meg, melyet követően dr. Farkas Ádám összegezte a konferencia tanulságait, egyben megköszönte az előadóknak és a megjelenteknek a részvételt, valamint a hozzászólásokat. Megállapítása szerint „*az államelmélet alapkérdései*” rendezvénytársorozat harmadik konferenciája a totalitás-fogalomnak (totális állam/-háború/-ellenség), s ezzel magának az államelméletnek a közvetlen hadtudományi, nemzetbiztonsági, biztonságpolitikai és kormányzati döntéselőkészítési alkalmazhatóságát bizonyította, amit ígéretes irányként a jövőre nézve is követendőnek ítélte.

Attacks and Cyber Intelligence in the System of Cyber Warfare, In.: SZABÓ Miklós (szerk.): *Doktoranduszok Fóruma Miskolc, 2016. november 17. Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadványa*, Miskolc, Miskolci Egyetem, 2017, 117-122. o.

